

פרשת קורח ה'תשפ"א
גיליון עו'

בִּירְרֵי תוֹרָה

מאוצרותיו של הגאון רבי ישעיהו מלרמן שליט"א

בגדרי טובת הנאה ממון או לא הוי ממון

קידושין (דף נח ע"א) וזתו"ד, המקדש בתרומה ובמעשר ובמתנות כהונה ובזוע לחיים וקיבה מקודשת, אדם שקידש אישה באחת ממתנות הכהונה האשה מקודשת, ושואלת הגמ' מדברי עולא שאמר שטובת הנאה אינה ממון, וא"כ היאך יכול אדם לקדש אישה הרי אם הטובת הנאה אינה ממון יוצא שלבעל אין כלום ומה הוא נתן לאישה שבזה היא מקודשת, וממשיכה הגמ' לדון בזה הלוך וחזור האם טובת הנאה הוי ממון או לא הוי ממון.

וכן אנו מוצאים את הנידון הנ"ל אי טובת הנאה זו הוי ממון או לאו בדברי הגמ' במסכת נדרים (דף פג' ע"ב) קונם כהנים לווים נהנים לי, אדם אמר שהוא מדיר הנאה את הכהנים והלווים מדברים השייכים לו, יתלו הכהנים את התרומות ומעשרות ושאר מתנות כהונה בע"כ של אותו אדם, ואם הדיר כהנים ולווים מסויימים שרק הם לא יהנו מדברים השייכים לו אבל כהנים ולווים אחרים יכולים להינות מדברים השייכים לו, יטלו האחרים את התרומות ומעשרות ושאר מתנות כהונה השייכים לאותו אדם.

ושואלת הגמ' שלכא' שני דינים אלו סותרים זה את זה, משום שאם אנו אומרים שאם הדיר את כל הכהנים והלווים יכולים כל הכהנים והלווים שמודרים הנאה ממנו לקחת בע"כ, מוכח שטובת הנאה אינה ממון כי אם היה ממון לא היו יכולים הכהנים והלווים לקחת את המתנות כהונה מאותו אדם כי הם הרי מודרים הנאה וברגע שלוקחים מהמתנות כהונה שיש לו בהם טובת נאה והם נהנים מהטובת הנאה יוצא שהם נהנים

בסוף פרשתנו מפרטת התורה הקדושה מה הם העשרים וארבע דברים שאם האיש הישראלי זכה וחוננו אותו מן השמיים שיהיה לו שלא ייקח את הדבר לשימושו הפרטי אלא יעניק כמתנה לכהן, והם הנקראים עשרים וארבע מתנות כהונה.

ובסייעתא דשמיא בגליון זה נברר ונגדיר מה יש לאיש הישראלי בעשרים וארבע דברים הללו כשהם ברשותו, שהרי אם מן השמיים זיכו את האיש הישראלי שיהיה ברשותו דבר זה ושהוא יעניק את הדבר לכהן, מסתבר שיש לאיש הישראלי איזה שהוא שייכות עם דבר זה.

ובדברי חז"ל קוראים לחלק ששייך לישראל טובת הנאה, שהרי במציאות הישראל הוא זה שמחליט מי משבט הכהונה יזכה בדבר זה ולמי ייתן זאת, הכוח שיש לאיש הישראלי להחליט למי לתת את הדבר נקרא טובת הנאה וזה החלק שיש לישראל, וכמו שנראה בהמשך הגליון יש מחלוקת יסודית בעניין זה הנקרא טובת הנאה אי יש לבעלות הזאת שווי של ממון וע"פ זה נברר מה הגדר בבעלות שיש לישראל בטובת הנאה כלומר בזה שהוא הבעלים על הטובת הנאה מה יש לו מזה מה הוא מרוויח.

מקור הסוגיות

והנה המקור בסוגיות הש"ס שנחלקו בטובת הנאה זו שיש לישראל שיכול להחליט למי משבט הכהונה ייתן את המתנות כהונה שברשותו אי שווה ממון או לאו, הוי במשנה במסכת

מדברים השייכים לאותו אדם שהדיר הנאה מהם, אלא מה נצטרך לומר שטובת הנאה אינה ממון, וא"כ מפני מה בסיפא שהדיר הנאה דווקא מכוהנים מסויימים לא יכולים הכוהנים שהדיר הנאה מהם לקחת את המתנות כהונה ממנו והרי טובת הנאה אינה ממון, ובזה שלוקחים את המתנות כהונה ממנו הם לא לוקחים ממנו כלום כי שום דבר לא שייך לו.

ומתרת הגמ' אמר רבא שלעולם טובת הנאה הוי ממון, וא"כ לכאו' צריך להבין את הדין של הרישא של המשנה שאם אדם הדיר הנאה את כל הכוהנים מדברים השייכים לו יכולים הכוהנים לגבות ממנו את המתנות כהונה ושאלנו ולכאו' איך יכולים לגבות הרי טובת הנאה ממון ויוצא שהכוהנים שמודרים ממנו הנאה נהנים ממנו, אלא מבארת הגמ' שהיות והוא הדיר את כל הכוהנים הנאה ממנו שלא יוכלו להנות מדברים השייכים לו, יוצא שבפועל לא יכול שום כוהן לקחת את המתנות כהונה, יוצא שיש כאן מתנות כהונה השייכים לכוהנים, אך אינם יכולים לקחת כי יש כאן את הטובת הנאה של הבעלים שחוסמת את הכוהנים מלקחת את המתנות כהונה השייכים להם והיות ואין לבעלים מה לעשות עם הטובת הנאה כי אין לו למי לתת ואיך להשתמש עם הטובת הנאה, והיות המתנות כהונה שייכים לכוהנים הטובת כהונה מאבדת את היכולת לחסום את הכוהנים מלקחת את המתנות כהונה השייכים להם והמתנות כהונה עוברים לכוהנים מיידי.

כמי פוסקים טובת הנאה ממון או אינה ממון

הש"ך בסימן (שנ' ס"ק א') מביא את דברי הרא"ש בסוף האיש מקדש (סימן לא') שמביא את שיטת הר"ח שאע"ג שנראית מסקנת הגמ' (בקיודשין) שטובת הנאה אינה ממון, אך מהגמ' בנדרים משמע שטובת הנאה הוי ממון, ופוסקים כן הלכה למעשה שטובת הנאה ממון, וכן מביא שפוסק הריטב"א בקידושין (דף נח' ע"ב) וכן הרמב"ן (שם) וכולם סומכים לפסוק על פי מסקנת הגמ' בנדרים שהסיקה שטובת הנאה הוי ממון.

אך מביא הש"ך את שיטת הרמב"ם (בהלכות גנבה פרק ב' הלכה ה') לגבי גנב שגנב תרומה מהבעלים הישראלים שהפרישו אינו משלם תשלומי כפל שאין לבעלים התרומה אלא טובת הנאה וטובת הנאה אינה ממון, יוצא שאין לבעלים שום דבר שאפשר לשלם עליו כפל, וכן פוסק הרמב"ם בהלכות אישות (פרק ה' הלכה ו') שטובת הנאה אינה ממון.

ומביא הש"ך את קושיית הכסף משנה שלכאו' שני הלכות אלו ברמב"ם סותרים הלכה אחרת שכותב הרמב"ם בהלכות נדרים (פרק ז' הלכה יא') שמי שאסר כוהנים אלו ולוויים אלו כלומר הדיר כוהנים או לוויים הנאה ממנו, ייתן את המתנות כהונה לכוהנים או לוויים אחרים, והטעם נראה לכאו' משום שטובת הנאה הוי ממון ולכן אינו יכול להביא את המתנות כהונה לכוהנים או הלוויים שנדר מהם הנאה, והרי לעיל הבאנו ב' מקומות שפוסק שטובת הנאה אינה ממון.

ומתרץ הכסף משנה סתירה זו, שמודר הנאה אסור לו אפי' לוותר למי שמודר ממנו כלומר אסור לו לגרום שהשני יהנה משום פעולה שלו אפי' ויותרו שהוא מבליג לשני שייקח דבר מסויים אסור לו, ולכן אפי' שנאמר שטובת הנאה אינה ממון ואין לבעלים שום בעלות במתנות כהונה אך בפועל הוא מותר על המתנות כהונה וע"י שתיקתו הכוהנים או הלוויים המודרים זוכים במתנות כהונה אפי' כזה דבר אסור שייגרם ע ידו למי שהוא הדיר הנאה ממנו, ולכן מי שמודר הנאה ממנו אסור למי שהדיר לגרום הנאה כל שהיא למי שהודר ולכן אסור לולגרום שיהנה מהמתנות כהונה שלו, ולכן אין זה הוכחה עדיין שטובת הנאה הוי ממון.

הגדרת טובת הנאה ממון או אינה ממון

ואחרי שראינו את מחלוקת הראשונים מה לפסוק האם שטובת הנאה ממון או אינה ממון, מן הראוי שנצא ונגדיר מהו טובת הנאה ממון כלומר איזה בעלות יש לבעלים בזה שטובת הנאה הוי ממון, וכן בסברת החולקים שטובת הנאה אינה ממון על מה הם אומרים שכזה דבר לא נקרא ממון.

ובתחילה נגדיר טובת הנאה ממון מה יש לו, ראשון המגדירים הוא רש"י (בקידושין דף נח' בד"ה ואפי' ישראל) שמגדיר שם מה יש למי שיש את הטובת הנאה מהו הממון שיש לו, שלמי שיש טובת הנאה יש לו ממון, וכמה, בשווי של כמה אדם אחר היה משלם כדי להחליט מי יקבל את המתנות כהונה הללו, סכום זה זה השווי שיש לטובת הנאה.

וכביאור זה ודברים אלו ממש אנו מוצאים בדברי התוס' (בבבא מציעא דף ו' ע"ב ד"ה והא דכי תקפה כהן), ששואל מפני מה תקפה כוהן אין מוציאים מידו (שאם יש בהמה שהיא ספק מתנות כהונה וכהן תפס את הבהמה לא מוציאים את הבהמה מיד הכהן) והרי יכול הבעלים לומר שהוא מעוניין לתת בהמה זו כמתנות כהונה לכהן אחר ולא לכהן זה שתפס והרי דבר זה הוי הזכות שיש לבעלים להחליט למי לתת את המתנות כהונה, ומתרץ תוס' שעל כזו טענה יכול באמת לתבוע את הטובת הנאה שיש לו בזה שיכול לתת את המתנות כהונה לאיזה כהן שירצה, ונראים ביאור דבריו שמבאר מהו הטובת הנאה שיש לבעלים במתנות כהונה כביאור רש"י שלמי שיש טובת הנאה יש לו שווי ממון של כמה אדם היה משלם כדי שיוכל להחליט למי שייך מתנות כהונה אלו.

והריטב"א בקידושין (דף נח' ע"ב) מבאר את הגדר של טובת הנאה ממון איזה ממון יש לבעלים, שכותב לגבי אדם שגנב תרומה, למ"ד טובת הנאה הוי ממון צריך הגנב לשלם כפל על כל התרומה, רואים שלמד אחרת מרש"י ותוס' שלמדו שלמי שיש טובת הנאה יש לו באמת רק שווי של כמה אנשים היו משלמים על הבעלות להחלטה זו, ושווי זה היה אמור לשלם כפל כי זה מה שהגנב גנב לו, אך מזה שהריטבא כותב שצריך לשלם כפל מכל התרומה מוכרח שהריטב"א לומד שלמי שיש

אלא צריך לומר שלמ"ד טובת הנאה אינה ממון אין לו בעלות בגוף החפץ אלא יש לו זכות מחוץ לחפץ בשימוש כל שהוא, כלומר למ"ד טובת הנאה אינה ממון הוא לא מתעלם מזה שיש שווי מסויים להחלטה למי לתת את המתנות כהונה אלא הוא סובר ששווי זה הוא לא בחפץ עצמו אלא הוא שווי חיצוני ושווי חיצוני זה הוא לא דבר ממשי שאפשר לומר הנה זה השווי אלא זה דבר שיש לו כוח מסויים אך אי אפשר לממש כוח זה ולגשם אותו, ואישה צריך לקדש עם חפץ ולא בשווי חיצוני שאי אפשר לתרגמו לדבר ממשי.

ומביא המילואי החושן (על דברי הקצוה"ח סימן רעה' הערה 17) בשם ר' שמעון שקאפ, את יסוד המחלוקת בין השאגת אריה למקור חיים, שלשאגת אריה טובת הנאה הוא כעין גזברות ואפוטרופוס אך לא הוא בעלות, אך למקור חיים לבעלים שיש טובת הנאה יש לו בעלות ממש בשווי החפץ.

וע"פ מחלוקת זו של השאגת אריה והמקור חיים נבין סברות מחלוקות במקומות אחרים, שהרמ"א (בסימן רג' סעיף א') מביא מההגהות מיימוני שטובת הנאה לאו ממון היא ואינה נקנית בחליפין, וכותב הש"ך (ס"ק א') שאפי' למ"ד טובת הנאה אינה ממון כמו שכתבתי לקמן בסימן שו' מועיל הטובת הנה לקנות בקנייני חליפין ואגב, ורק במתנות כהונה שכתוב נתינה לא מועיל חליפין דהוי דרך מקח וצריך דרך נתינה, אבל בשאר טובת הנאה אפשר להעביר ע"י חליפין. וכותב הברוך טעם (על דברי הש"ך) שהרמב"ם בהלכות מעשר שני (פרק יא' הלכה יא') כותב שמי שפירותיו רחוקים ממנו והגיע יום הביעור ואינו יכול להגיע לבער את המעשרות מרשותו בפועל, הרי זה קורא שם למתנות ומזכה לבעליהם על גב הקרקע ואינו יכול להקנות בחליפין שנראים כמכירה ובמעשרות נאמר נתינה ולא מכירה, חזינן מדברי הרמב"ם כדברי הש"ך שלעולם יועיל חליפין אפי' בטובת הנאה, רק יש סיבה מיוחדת שאין חליפין במעשר שני, אבל לולי סיבה זו הייתה הטובת הנאה נקנית בחליפין.

ואפשר לומר שיסוד פלוגת הרמ"א מצד אחד והרמב"ם והש"ך מצד שני, הוי בפלוגת השאגת אריה והמקור חיים, שאם נלמד כשיטת השאגת אריה שטובת הנאה הוי גזברות בוודאי שלמי שיש את הטובת הנאה אין לו שום זכות להקנות, ולכן אי אפשר לקנות ולהקנות טובת הנאה בחליפין. אך אם נלמד כמקור חיים שיש לבעל הטובת הנאה זכות כל שהוא וכך סוברים הרמב"ם והש"ך לכן יכול הבעל טובת הנאה להקנות את הטובת הנאה בחליפין, יוצא שהרמ"א סבר כשאגת אריה והרמב"ם והש"ך כמקור חיים.

ולפי זה מיושבת סתירת הרמב"ם שהבאנו מהלכות נדרים שמשמע שטובת הנאה הוי ממון על שני מקומות אחרים שפוסק הרמב"ם שטובת הנאה לא הוי ממון, ואפשר לומר שהרמב"ם סבר שיש לבעל הטובת הנאה זכות ממונית בטובת הנאה ואם אמר שלכהן מסויים אסור להנות ממתנות אלו אם

ושואל הקצות החושן (בסימן רעה' ס"ק א') על דברי הריטב"א שלמי שיש את הטובת הנאה יש לו את כל התרומה א"כ קשה קושיית התוס' שהקשה מפני מה תקפו כהן יהיה שלו והרי יכול הבעלים לטעון שרוצה לתת לכהן אחר, ותוס' תירץ שבאמת מחזיר את השווי של כוח ההחלטה ואינו יכול לדרוש החזר של כל המתנות כהונה, אך לריטב"א שיש לבעלים יותר מכוח ההחלטה אלא הכול שייך להם א"כ מפני מה אין הבעלים יכול לומר החזר לי כי אני רוצה לתת לכהן אחר, אלא כותב הקצות החושן שיתרץ כתירוץ השני של תוס' שמדובר שאותו כהן הוי מכיר כהונה (וכמו שביארנו בגליון לב') שבמכירי כהונה כל הכהנים מתייאשים מהמתנות כהונה ומקנים את המתנות כהונה למכיר כהונה זה, וא"כ אין יכול הבעלים לומר שברצונו לתת לכהן אחר כי אותו כהן התייאש ונתן את הזכות שלו שיש לו במתנות כהונה לכהן התופס שהוא מכיר כהונה ובייאוש זה איבד את הזכות לקבל את המתנות כהונה, ולכן אין הבעלים יכול להביא לו את המתנות כהונה, ובאמת אם הכהן התופס לא היה מכיר כהונה יכול היה הבעלים לבקש שיחזירו לו את כל הבהמה ולא רק את החלק של השווי של ההחלטה למי לתת את המתנות כהונה.

ואחרי שביארנו והגדרנו למ"ד טובת הנאה ממון מה יש לבעלים, נבאר ונברר את ההגדרה למ"ד טובת הנאה אינה ממון, המקור חיים (בסימן תלא') מביא שאגת אריה (בסימן עז') שמביא את הגמ' בפסחים (דף מו') הפוסקת שטובת הנאה אינה ממון, והנידון שם הוי לגבי חלה טמאה ביום טוב שמשאירים את החלה עד הערב ואם החמיצה החמיצה, ולכא' אם טובת הנאה הוי ממון היהודי שמשאיר את החלה עד הערב עובר על בל יראה ובל ימצא כי החלה מחמיצה וכל עוד שלא נתן לכהן יש לו בעלות על החלה, ואם החלה נהיית חמץ זה חמץ שלו של הבעלים שטובת הנאה הוי ממון, אך אם נאמר שטובת הנאה אינה ממון מובן להפליא תירוץ הגמ' משום שאפי' שמחמיץ אין החמץ שלו כלומר של הבעלים משום שלבעלים אין שום דבר עם החמץ, ושואל השאגת אריה שאפי' שטובת הנאה הוי ממון לא אמור להיות בעיה עם זה שהחלה מחמיצה משום שיכול הבעלים להפקיר או לבטל את החלה ולא יעבור על איסור בל יראה ובל ימצא, אלא מוכרח שאין הישראל בעלים במתנות כהונה עד כדי שיוכל להפקיר או לבטל.

ושואל המקור חיים על השאגת אריה, שבערכין (דף כט') למדנו שיכול הישראל להקדיש ולהחרים את החלק של הטובת הנאה שיש לו במתנות כהונה ואם יכול להקדיש בוודאי שיכול להפקיר ולבטל, ויותר מפני מה למ"ד טובת הנאה אינה ממון לא יכול אדם לקדש אישה עם הטובת הנאה והרי אנו רואים שיש לו כן איזו שהיא בעלות שהרי בפועל הוא מחליט לאיזה כהן לתת את המתנות כהונה, ובבעלות מועטת זו שמחליט לאיזה כהן לתת את המתנות כהונה שיקדש ותהיה האישה מקודשת בטובת הנאה זו של המתנות כהונה אפי' למ"ד טובת

הכהן לוקח הכהן אפי' שטובת הנאה אינה ממון נהנה מהזכות ממון שיש לישראל בזה, כלומר הרמב"ם לשיטתו כסברת המקור חיים שיש לישראל בעלות מסויימת על הטובת הנאה ואם המודר לוקח מדבר שבבעלות המדיר עובר על איסור, ולכן פסק הרמב"ם שיהיה אסור לו לקחת.

המחבר (בסימן לז' סעיף ט') מביא שגזבר שיכול לחלק ממון למי שרוצה קרוביהם כשרים להעיד וזאת משום שטובת הנאה אינה ממון ואין לגזברים שום חלק ובעלות במה שמחלים, ושואל הש"ך שאפי' שטובת הנאה אינה ממון בשביל להעיד לא צריך שיהיה זיקה של ממון ממש, די בהנאת ממון כל שהיא בשביל לפסול מלהעיד וא"כ כאן אפי' שממון ממש אין כאן אבל הנאת ממון בוודאי יש כאן ועקב הנאת ממון זו שייפסלו מלהעיד.

ושואל עליו הקצות החושן (שם) שאם נאמר שטובת הנאה אינה ממון יוצא שמהטובת הנאה אין הם נהנים איזה הנאה יש לקרובי הגזבר שלא יוכלו להעיד, ונראה שמחלוקת הש"ך והקצוה"ח שהנאה שאינה של ממון האם יכולה לפסול מלהעיד או שאינה יכולה לפסול מלהעיד, תלויה בסברות השאג אריה והמקור חיים הנ"ל, שהש"ך סבר שהנאה של ממון פוסלת, והקצוה"ח סבר שהנאה של ממון אינה פוסלת, כביאור האמרי בינה (סימן נז') שלעולם פלוגת הש"ך והקצוה"ח לא הוי אם הנאת ממון פוסלת, אלא שהש"ך סבר כמקור חיים שיש לבעל הטובת הנאה בעלות בגוף הממון לכן אסור לו להעיד כי יש לו חלק בבעלות, אך הקצוה"ח סבר כשאגת אריה שטובת הנאה הוי כגזברות בלי בעלות ממונית לכן יכולים להעיד קרובי הגזבר, כי לגזבר אין בעלות ממונית.

ועוד מקום שחולקים בסברות השאגת אריה והמקור חיים הוי בדברי המחבר (בסימן רעו' סעיף ו') שאין היורשים יורשים דברים שאין בהם ממש או טובת הנאה בעלמא שאינה ממון, וכותב הש"ך (שם) שאם הוי הטובת הנאה ביד היורש כבר בוודאי שיורש והוי שלו וברשותו, ומה שכתב המחבר שאין יורשים טובת הנאה הוי רק אם רוצה להוציא מאחר שאינו יכול, אך הקצוה"ח (שם, בס"ק ב') מביא מהשל"ה שמעות מעשר שיש ביד אדם שיחלוק לעניים כי אם מת אין היורשים יורשים אותו משום שטובת הנאה אינה ממון, רואים שאין היורשים יורשים כלל את הטובת הנאה מאביהם אפי' שנמצאת בידם.

ונראה שהש"ך לשיטתו שלמד כמקור חיים שיש בטובת הנאה איזו שהוא שווי ויכול שווי זהלעבור בירושה לבן, אך הקצוה"ח הוי ג"כ לשיטתו שלמד כשאגת אריה שהטובת הנאה הוי רק כגזברות ולא בעלות כל שהיא ולכן אין מה להוריש בטובת הנאה, כי אין בה בעלות.

תבוא לדינא

היוצא לנו מכל הנכתב. (א) לר"ח רמב"ן רא"ש וריטב"א, טובת הנאה הוי ממון. ולרמב"ם, לא הוי ממון. (ב) למ"ד טובת הנאה הוי ממון, לרש"י ותוס', יש לבעלים את השווי של כמה אדם מוכן לשלם על ההחלטה למי לתת. לריטב"א, יש לבעלים בעלות על כת התרומה. (ג) למ"ד טובת הנאה אינה ממון. לשאגת אריה, אין לבעלים שום בעלות לא גזברות בעלמא. למקור חיים, יש לבעלים בעלות שאינה ממשית.

להערות והארות, ולהצטרפות לרשימת התפוצה ניתן לפנות למכון "בירורי תורה"
bt154154@gmail.com
נכתב ונערך ע"י י.פ.

נר זכרון

הגיליון לעילוי נשמת

איש היקר שבערכין, שהעמיד דורות של תלמידים בדרך ישראל סבא, אהוב על הבריות ומכבדן, השכים והעריב לבית הכנסת במס"נ וקבע עיתים לתורה.

הרה"ח ר' עקיבא אלעזר בן הרה"ח שמחה יעקב הלפגוט ז"ל
חוגגתו מרת חיה ריבה בת הרה"ח יעקב אפרים פישל ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.